

MAGYARSÁG, SZOCIALIZMUS

ÍRTA: DR. RÉVÉSZ MIHÁLY

A Világos után berendezkedett osztrák elnyomás rendszere kétszeres erővel sújtotta a magyar munkásokat. Az idegen reakció ellen való harcérti küzdelemben ők voltak a kombattánsok, ők adták a tömeget. A *bezirkerek* és zsandárjaik közigazgató és fegyveres hatalma állandóan gyanúporral nézte őket és lelesújtott reájuk: *munkások voltak és magyarok.*

Már a századelejei, 1813-ból való *Generales Articuli Caehales*, az általános céh-szabályzat keményen intézkedik a munkások, a céh-kegyelmek ellen: nem szabad a bérre nézve egymás között egyességre lépniök, szigorúan büntetik az olyan szövetségüket, amely követeléseik kiereszkolására irányul. Szervezkedő kísérleteiket veszedelmnek látja a metternichi hatalom. Még Szokolay is, akinek 1846-ban az iparszabadság érdekében írt munkájában olyan sok okosság és emberségesség van a proletáriusok irányában, szól arról, hogy az ipari munkások, „gyakran politikai viselkedésként”, „a polgári állomány és magány birtok ellenében legkárósbabb elveket hintenek el”.

Az osztrák államvezetők szemében csak növelte a veszedelmet a 40-es évek nagy politikai agitációja: az már tömegekkel dirigált. Az 1848-as Magyarország, amely az Ausztriával szemben való gyarmati helyzet megváltoztatásán dolgozott, amely iparosítani akart, különféle kedvezésekkel lépett föl a munkások irányában: a céhi korlátozások lerombolásával még a *paritás* gondolatát is belevitte a barmunkások életébe, kezdett jogokat adni a munkásoknak is a gazdasági küzdelemben. A Világos után berendezkedett új reakció mindent visszaesinál, egyszerre sújt le a *nemzeti* és *szociális* vívmányok elpusztítása szándékával, különösen az abszolutizmus első esztendeiben, mert később már a tömegek megnyerésének a gondolata is vezette. Magyarország munkássága az ötvenes-hatvanas évtizedekben annak a proletárságnak a helyzetében volt, mint voltak és vannak most is nagy általánosságban amaz országok dolgozói, a gyarmatokéi például, amelyek idegen uralom alatt szenvednek. Ezek előtt világos a tennivalók sora: a maguk helyzetének megváltoztatásáért való küzdelem csak úgy lehet eredményes, ha országuk felszabadítását szociális küzdelem etapjait itt meg kell előzniök a *nemzeti* küzdelem állomásainak: hiába kedveskedik az elnyomó látszat-intézkedésekkel, a *divide et impera* (oszd szét őket és úgy uralkodjál rajtuk) régi elve alapján hiába iparkodik a folszabadító és az igazságosztó szerepében föllépni, a tömegek megérzik, hogy a nemzeti elnyomás alól való folszabadulás nélkül nincs szociális folszabadulás.

De a reakció első évtizedében még ilyen állásztó kedvezésekről sem volt szó. Az 1859. december 20-i császári és királyi nyílt parancs, az úgynevezett *iparpátens*, visszatér az 1813-as elvhez: szigorúan büntetni való a munkások egymás közt való összeheszkölése, hogy „közös munkamegtagadás vagy más eszközök által uraiktól föltételeket csikarjanak ki”; „ha valamely segéd munkaadóját törvényes ok nélkül idő előtt elhagyja, a munkaadónak joga van öt a hatóság által a munkába visszatérésre a még hátralévő időre kényszerítetténi és a szenvedett kár megtérítését kívánni; ezenfölül az ily segéd köztelenül büntetendő”... Az abszolutizmus fölosztója a

munkások egyesületét, pedig ezek csak a szociálpolitikai gondolatok megvalósítása keretében tevékenykedtek. Az 1852. november 26-i pátenstben a központi kormányzat a helyi hatóságok elé kíméletlen szigorúságot diktál az egyesülés és gyülekezés joga tekintetében. Csak az abszolutizmus utolsó éveiben indulhat el ismét a segélyező egyesületek megteremtésére irányuló munkásmozgalom, hogy a mindvégig annyira elhanyagolt szociálpolitikai gondolatoknak eszközöket próbáljon szerezni: istápolja a gyöngéket, kórházat adjon a betegeknek, garasokat a munkanélkülieknek, *herberget* a vándorlóknak. Nem véletlen, hogy az osztrák reakció ellen való tiltakozás élen 1860. márciusában a szocialistaság vádjával illetett Tánccsics áll, aki ekkor merészkedik először a Világos után vállalt rejtkezéskészből. Különös súlya volt ezekben az évtizedekben annak, ha valakit szocialistának mondtak! Kossuth mondja az emigrációból való irataiban (I. k. 465. o.), hogy még az itthoni kisnemességgel is elhitették, hogy ő, Kossuth szocialista és birtokegyenlőségre törekszik... Pulszky Ferencet, a kossuthi emigráció londoni megbízottját arról akarják hazulról meggyőzni, hogy demokrácia sem kell, „csak egy eszmének van vitalitása: a nemzetiségének”.

A kor szocializmusa és a kor nemzetisége, magyarsága *Tánccsics Mihály* szavain keresztül jelentkezik a legkifejezöbben. Már 1848-ban túlsó magyarnak és szocialistának mondják. 1860-ban — a márciusi gondolat első megünneplése programjával — ő áll a nemzeti elnyomás ellen tettelesen is fellépni akaró tömegek: egyetemi hallgatók és munkások élére, hogy meg kell koszorózni a honvéd-sírokat. Forinyák Géza joghallgatót a katonák sortüze öli meg és Tánccsics megint börtönbe kerül („ugyanazon börtönbe, amelyben 48 előtt voltam fogva”), itt vakult meg és az ügyész megint halált kért a fejére...

Szóljunk még egy névvel a kor szociális és nemzeti gondolatai egymáshoz-kapcsoltságának megállapítása során. Messzi Württembergből kerül ide Magyarországra a családjával együtt, egy-két évvel 1848 előtt, egy kisgyerek, aki itt nevelkedik, árvaságban, nevelőszülő kezéi alatt. A családi neve Mayer; aki befogadja, azt Rubescsnek hívják. Mayer-Rubescs a hatvanas évek magyar közéletében már *Külföldi Viktor*. Papanak készült, azután magával ragadja a politika, újságíró lesz, ő alapította meg a *Népszavát* (1877. május). ő a magyar szocialisták első publicistája, akinek munkálkodására a túlsó oldal is fölfigyel. Izzó nemzeti érzése magyarsítottja meg a nevét Külföldire. Ő adja ki és magyarázza elsőnek a szocialisták „politikai, társadalmi és gazdasági” programját (1878). Megelőzően, a „memválasztók” és a „munkáspártiak” testvérharcában, szembenáll Frankel-lel, a mozgalomban is, a mozgalmon kívül is a legnemzetközömböbnek tartanak: a magyar, a német és a francia szocialisták mozgalmanak egyaránt részese volt, tagja volt az 1871-es forradalmi francia kormánynak és Marx londoni baráti köréhez tartozott. Külföldieknek váltig kell hangoztatniök, hogy a marxi tudományos megállapítások alapján állanak, szocialisták, akiknek nem nemzeti munkásmozgalom a céljuk, ők csak erősebb mozgalmat, tisztább szocializmust akarnak.

Es utalnunk kell még *Kászonyi Dániel* nevére és munkálkodására, amikor magyarságról és szocializmusról írunk. Nem volt odaadobb harcosuk a magyar függetlenségi törekvéseknek ennél a Kászonyinál, aki több ízben állott a magyar szocialista pártlap élén. Külföldön született ő is, Bécsben, osztrákok nevelték katonaintézetben, a Radetzky-huszárok tisztje volt, viharos ifjúság után a forradalmi mozgalmak híve lett, a szabadságharc katonája, majd londoni emigráns, azután légionárius az olasz hadjárásban, megint angliai emigráns, itthon függetlenségi újságíró. Réa esett a magyar szocialisták választása, amikor lapjuknak, előbb a *Krónika*-nak (1879), majd a központi pártlappá átalakult *Népszavá*-nak tollforgatót, debattért, szerkesztőt kerestek. Ez az izzó magyarságú férfiú, függetlenségi érzésű újságíró állott hosszú ideig a szocialista újságok élén, — élete fordulatainak legszigorúbb bírálói is kénytelenek megállapítani róla, akit az első magyar anarehistának neveztek, hogy soha meggyőződése ellen nem írt. Ebből az időből való, az egyesítő pártgyűlés (1880) idejéből, hogy országos kongresszuson fogadtak el indítványt — éppen csak aktualitása miatt emeljük ki, mert hatvan esztendő múltán, íme, részben kormányprogram lett —: „az állam a parlagon heverő talajt, mely még hazánkban nagyobb területekben található, sajátítsa ki s azokon a *szekelyek* elszegényedett részét, miután az a *gazdálkodáshoz szükséges anyagi segéllyel állami költségen ellátott* s termelőtársulattá szerveztetett, telepítse le s ekként a naponta nagyobb mérvet öltő székely-kivándorlásnak vegye elejét”.

Es amikor a nyolevanes esztendők egész Európára kiterjedő elnyomó rendszere után a szociáldemokrácia elvei alapján szerveződnek újjá a magyar, osztrák, cseh munkáspártok, az ezt a szerveződést előkészítő, 1889-es pozsonyi megbeszélés a tényleges közjogi helyzetnek megfelelő akcióprogramot teremt a magyar szocialisták számára is. Magyarok és osztrákok ugyanazon uralkodóház jogára alatt élnek, az állami kapcsolat sok ügyet közössé tesz, így közössé, egyirányúvá, sok vonatkozásban azonossá kell válnia Ausztria munkáspártja és Magyarország munkáspártja tevékenysége sorozatának: de a legkisebb árnyalat sem érinthette a magyar szociáldemokrata párt önállóságát és függetlenségét. Minden eszközzel dolgoztak a magyar szocialisták az ország függetlensége megteremtésén, az ipar megerősítésén, hiszen az ipar megerősítése, az Ausztriával szemben való gyarmati helyzet kötelekein történő minden lazítás az ipari munkásság helyzetén való javítást is jelentette. Emlékeztetek még azok a viták, amelyeket magyar szocialisták folytattak hónapokon keresztül egymás között az Ausztriával való gazdasági kapcsolatok kérdéseiben, kereskedelmi és vámkérdésekben. A vezető szempont mindig az ország függetlenségének biztosítása, önállósága területének bővítése volt.

Es nem lehet, ellenvetésül, arra utalni, hogy az 1900-as esztendők elsőiben a szociáldemokraták nem vettek részt az úgynevezett nemzeti ellenállásban, sőt szembeszegezték ezzel a saját külön követeléseiket, mert amaz idők szocialista politikája azt hirdette — és százezrek állandó lelkes helyeslése kísérte ez elvek hirdetését —, hogy a jogokhoz, szabadsághoz, emberi élethez hozzájuttatott magyar milliók olyan hatalmat adnak a nemzeti életnek, amely az évszázadok óta áhított függetlenség kivívásában összehasonlíthatatlanul nagyobb erő, mint az osztályokra szakított nemzet ereje eddig volt. Es a ma-

gyar függetlenség, a magyar önállóság szocialista szóvivői magyaráztak, vitáztak, győztek meg a háborús esztendők utolsóiban a stockholmi szocialista konferenciákon és a háború után is, amikor a szocialisták képviselői először találkozhattak Svájcban és a magyar szocialisták először emelheték föl szavukat a békediktátumok rettenetességei ellen.

Es hosszú fejezeteket kellene írni arról a munkáról, amelyet a magyar munkások gazdasági szervezetei, a szakegyesületek folytattak a magyarosítás érdekében. Amikor, 1867 után, az iparosodás munkája elindult, a külföldi tőke külföldi munkások ezreit dirigálta Magyarországra. Ezeket évek-évtizedek néhez munkájával a szakszervezetek, a szaklapok, a gyűlések, az előadások, a röpiratok, a nagy küzdelem egyéb eszközei is magyarosították. Kezdetben voltak németnyelvű lapok, brosürák, előadások, de a mozgalom nyelve egyre inkább a magyar lett. A *kollega* meg a *genosse* a hatvanas-hetvenes években még *sortárs*, *ügytárs*, *mütárs*, azután *szaktárs*, *elvtárs* lett; a társadalmi küzdelem, a szociális kérdés, sőt a szociológia magyar szókincsét is a szocialista munkásmozgalom teremtette meg.

Es az ország függetlenségének, önállóságának szolgálatában állottak azok a küzdelmek is, amelyekről a más osztályokhoz tartozók mindig azt hirdették, hogy azokkal a szocialisták csak a gazdasági élet zavarait akarják növelni. Rövidebb munkaidőt, nagyobb bért a munkának: ezek a követelések azt is jelentették, hogy erősebb, megelégedettebb munkásosztályt! Évtizedes nagy küzdelem megállapításait rögzítette le a Magyarországi Munkásegysületek Szövetsége az 1940. január 22-én hozott határozatában: „A szervezett munkásság eddig is legjobb meggyőződéssel szolgálta azokat a nemzeti célokat, amelyekben az ország történelmi rendeltetése, multja és jövődjét jut kifejezésre”, „a magyar szervezett munkásság törhetetlenül ragaszkodik Magyarország függetlenségéhez és szabadságához”, „együtt akarunk küzdeni minden becsületes magyarral, küzdeni az emberi haladásért, a nemzet fejlődéséért, a független Magyarországért, olyan új társadalmi és gazdasági rendért, amely a munka értelmes megszervezésén, a jogok és köteleességek összhangján, az igazságosságon és a szabadságon alapul”.

ÜNNEP ESTE

<i>Bársony este, csillagszem, bánszónagy szívemen.</i>	<i>ránkos fények, bús dalok, hulljatos ránk, hulljatosok.</i>
<i>Szomorú út, szürke út, mindenfél árnyék fut.</i>	<i>Mély az este, égi kút, síró erdőn hamvas út.</i>
<i>Csipkés árnyék, sejtelen, bánszónagy szívemen.</i>	<i>Havvas utak fátyolat szemem őrsé, mint csodát.</i>
<i>Barna este, bodzafürt, melyen a hold új fényt szűrt.</i>	<i>Örizem a szívemen, az ajkamon viselem.</i>
<i>Bodzafürtös, holdas est, a hold fénylő gyermektest,</i>	<i>Rözsészind ég alatt, mily sok félszeg, bús alak!</i>
	<i>Szende csillag, járj velük, legyen fényes ünnepek!</i>

Timár Magdó